

ประวัติศาสตร์

ทุ่งสง เป็นอำเภอเก่าแก่ที่สุดอำเภอหนึ่งของจังหวัด นครศรีธรรมราช ตั้งอยู่กึ่งกลางแหลมมลายู ตัวเมืองเดิมตั้งอยู่ที่บ้านโคกแซะ ปัจจุบันคือบริเวณตลาดในและสำนักงานเทศบาล ตำบลปากแพรก ในเมื่อแรกเริ่มก่อตั้ง เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๔๐ มีพื้นที่ปกครองกว้างขวางกว่าปัจจุบัน ประมาณ ๕ เท่า แบ่งออกเป็น ๒๒ ตำบล ต่อมาภายหลังแยกตำบลหลายตำบลไป ขึ้นกับอำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ อำเภอทุ่งใหญ่ อำเภอนาบอน และอำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช จนปัจจุบัน เหลือองค์การบริหารส่วนตำบล ๑๒ ตำบล เทศบาลตำบล ๑ ตำบล

ทุ่งสง นานา วรรณ กล่าวว่า **ทุ่งสง** ได้มีผู้สันตติได้ให้ความเห็นแตกต่างกันอยู่ พอแยกเป็นประเด็นได้ดังนี้

๑. ยึดหลักความหมายของคำ “ทุ่งสง”

คำว่า **สง** หมายถึง การส่งของ สินค้า ส่งทหาร ส่งเจ้า ส่งนาย คำว่า “**สง**” ในภาษาใต้หมายถึง “**ส่ง**” ในภาษากลาง จนสืบทอดมาจนสืบทอดทุ่งสง ใช้ตราวัวเทียมเกวียนเป็นสัญลักษณ์ จากความเชื่อตามสภาพภูมิศาสตร์ ว่าทางน้ำจากกันตังมาสิ้นสุดที่ทุ่งสง สินค้าผ่านด่านท่าหลวง หนองเสม็ด แยก

ตามคลองย่อยเข้าโคกหม้อ โลกแซะ วัดจอด สินค้าบางส่วนเทียมเกวียนหรือโดยช้าง ผ่านร้อนพิบูลย์เข้านครศรีธรรมราชสู่ทะเลฝั่งตะวันออก

ตั้งแต่อดีตนครศรีธรรมราชเป็นที่มีความสำคัญทางทหาร ต้องควบคุมหัวเมืองมลายู เช่น ไทรบุรี ส่งทหารเสบียงยุทธปัจจัยเดินทางมาลงแม่น้ำตรังที่ทุ่งสงมีสถานี เช่น ทุ่งค่ายบ้านฉาง นาฉาง คลองช้างที่ตำบลที่วัง แม้ปัจจุบันการส่งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ (เจ้านาย) ก็มักมีบอยที่ผ่านสถานีชุมทางทุ่งสง

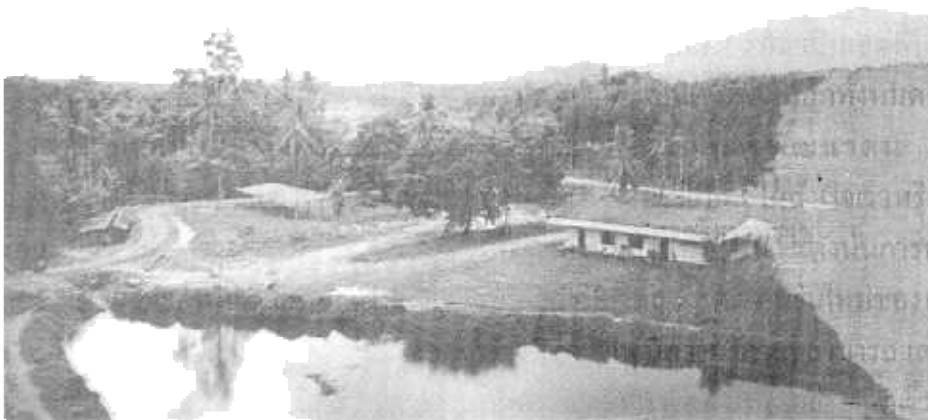
คำว่า **สง** อาจมาจากคำว่า **ส่ง** ตามวรรณคดี

๒. ยึดหลักศักดิ์นา การใช้ชื่อซ้ำกับ ทุ่งสง ในอำเภอนาบอน ปัจจุบันหลายท่านคงได้ยินจากคำบอกของผู้เฒ่าคนแก่ ผู้เขียนได้รับคำบอกเล่าจากอาจารย์เข็บ บัวทิพย์ เป็นข้าราชการบำนาญ อายุ ๗๖ ปี อดีตเป็นครูใหญ่โรงเรียนบ้านน้ำร้อน ยืนยันว่าคนยุคคุณพ่อของท่านเรียกทุ่งสงว่า “โคกแซะ” ไปตลาดทุ่งสง ไร่ว่า ไปโคกแซะ ไปสถานีรถไฟ ไร่ว่า ไปหัวแฉ ไปอำเภอ ไร่ว่า ไปศาล ท่านเองเดียวกันคนแก่ชาวสงขลา ถ้าไปสงขลาจะว่า ไปบ่อยาง ฝรั่งมากรุงเทพฯ จะว่าไปบางกอก ไปตรังจะว่าไปทับเที่ยง หรือไปโรงหมอคูพาย ฯลฯ น่าเชื่อได้ว่าทุ่งสงเป็นชื่อทางราชการที่มาในยุคหลัง ครั้งรัชกาลที่ ๕ ออกพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ รศ. ๑๑๖ โดยยุบที่ ๔ ที่ครั้งที่บรมโกศ เป็นอำเภอทุ่งสง คือ

ที่ทุ่งสง (นาบอน) ศักดินา	2,000
ที่ชะมาย ศักดินา	800
ที่แก้ว (แก้วแสน) ศักดินา	60๕
ที่นาบอน ศักดินา	400

๓. ยึดการคมนาคมทางรถไฟ ครั้งรัชกาลที่ ๕ มีการสำรวจทำแผนที่โดยคณะวิศวกรสร้างทางรถไฟสายใต้ (สร้างสมัยรัชกาลที่ ๖) คณะช่างได้ตั้งหมุดชุมทางแยกไปตรังว่า ทุ่งสง เมื่อรัชกาลที่ ๕ ปฏิรูปการปกครอง รศ. ๑๑๖ จึงตั้งอำเภอ ณ ชุมทางเป็นอำเภอทุ่งสง โดยคำนึงถึงทางรถไฟ แผนที่ของรถไฟเป็นสำคัญ

คำว่า ทุ่งสง มีความเป็นมาอย่างไรยังไม่ยุติรอนักค้นคว้าเสนอแนะต่อไป

ขุนเขาเหนือทุ่งสง แหล่งต้นน้ำหลายสาย
มารวมจนได้ชื่อ ปากแพรก
(ถ่ายจากถ้ำช้าง วัดสำโรง ต.นาหลวงเสน)

ประวัติความเป็นมา

ยุคโบราณ

ทุ่งสงได้มีชุมชนตั้งหลักแหล่งมาแต่โบราณเนื่องจากได้มีนักโบราณคดีของกรมศิลปากรมาทำการสำรวจ ได้พบโบราณวัตถุปรากฏกระจายหลายท้องที่ เท่าที่พบแล้วได้มีการสำรวจเบื้องต้น ร่องรอยการสำรวจ เนื่องจากขาดงบประมาณ เช่น แหล่งโบราณคดี ถ้ำช้าง ลำโรง ตำบลนาหลวงเสน ถ้ำพระหอ ตำบลถ้ำใหญ่ คลองประดู่ ตำบลนาหลวงเสน วัตถุที่พบมีพวกลูกปัดหิน เครื่องปั้นดินเผา กำไล เครื่องสำริด กระเบื้อง ถ้วยชาม แหล่งโบราณคดี คลองท่อม จังหวัดกระบี่ นอกนั้นยังพบสถูปศิลาในสระโบราณบ้านหนองขรี ตำบลหนองหงส์ สถูปเก็บธาตุของพระอรหันต์ที่วัดถ้ำใหญ่ ตำบล ถ้ำใหญ่ แสดงให้เห็นว่าทุ่งสงเป็นชุมชนที่ยาวนาน บรรพบุรุษชาวทุ่งสงต่างตั้งหลักแหล่งทำมาหากินต่อเนื่องมาแต่อดีต เช่นอำเภอรื่นๆ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ดังปรากฏซากโบราณสถานวัดโมคลาน อำเภอบ้านนาและเขาตา อำเภอลิขิต ชุมชนโบราณฉวาง-ถ้ำพรหมรา^๒

ซึ่งเข้าใจว่าชุมชนดั้งเดิมเป็นชาวพื้นเมืองที่มีการติดต่อกับพ่อค้าอาหรับ อินเดีย และจีน เช่นชุมชนอื่น โดยพวกต่างชาติเหล่านี้ส่วนหนึ่งนอกจากได้นำสินค้ามาแลกเปลี่ยนแล้ว ยังนำวัฒนธรรมด้านต่างๆ มาผสมผสานปนเปื้อนกับวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยเฉพาะทุ่งสงเชื่อว่า แม่น้ำตรัง เป็นเส้นทางสายหลัก เนื่องจากต้นน้ำตรังมาสิ้นสุดแยกเป็นหลายสาขา ณ จุดนี้มีชื่อว่า “ปากแพรก” จะเห็นว่าแม้ยุคหลังชุดอังกฤษ เบอร์นี, เจมโลว์ยังขึ้นตรงมาตามลำน้ำขึ้นบกเข้านครศรีธรรมราชแล้วลงเรือเข้ากรุงเทพฯ ในยุคพระยานคร (น้อย) แห่งนครศรีธรรมราช แม้อยู่สงครามโลกครั้งที่ ๒ สัมพันธมิตร ส่งเครื่องบินทิ้งระเบิดทุ่งสงยังคงยึดเส้นทางนี้แม่น้ำตรังและจุดทุ่งสง จึงเป็นจุดบริการทั้งชาวเอเชียและยุโรป

นอกจากนี้ในยุคศรีธรรมโศกราช แห่งราชวงศ์ ปทุมวงศ์ นครศรีธรรมราช สร้างพระธาตุ อังคณานางเลียดขาว ชาวพุกองได้นำของมีค่า พระเงิน พระทอง พระมุก และเครื่องใช้มาถวายเป็นพุทธบูชา แต่ปรากฏไม่ทัน จึงสร้างพระอุทิศของมีค่าไว้ ณ ถ้ำพระพุทธรูป ดินแดนบ้านปากน้ำปัจจุบันยังมีปรากฏจนบัดนี้

สมหมาย กะลาศรี “ทุ่งสงสัมพันธ์ ๓๕” ต.การพิมพ์, ๒๕๓๕ หน้า ๑๕

๒. วารสารนครศรีธรรมราช, พัฒนาการของชุมชนสมัยแรกเริ่ม, ๒๕๓๕ หน้า ๒๔

๓. ดำเนินนางเลียดขาว ที่มรดกถ้ำพระพุทธรูป มปพ.

ตัวอย่างถ้วยชามเครื่องเคลือบ ที่นางเลียดขาว
ทำนซ่อนไว้ในถ้ำ ปัจจุบันทางวัดได้เก็บรวบรวมไว้ในวิหาร

พระบรมมถ ในวัดถ้ำพระพุทท จ.ตรัง
ติดต่อก ต.น้ำตก อ.ทุ่งสง นครศรีธรรมราช

รูปสัญลักษณ์ นางเล็ดขาว ที่ถ้ำพระพุทท
แต่งองค์คล้ายพระทรงเครื่องสมัยอยุธยาตอนปลาย
ภาพนี้ นายสมพงศ์ ชูรอด อ.๒ โรงเรียนวัดเขาโร ได้ให้เกียรติถ่ายแบบ

พระมุก พระสำริด ในยุคนั้น ตามตำนานระบุว่า
มี พระเงิน พระทองด้วย แต่ยังไม่พบ

ถ้ำเก็บสมบัติ วัดพระพุทธ
ลึกประมาณ ๓๐๐ เมตร

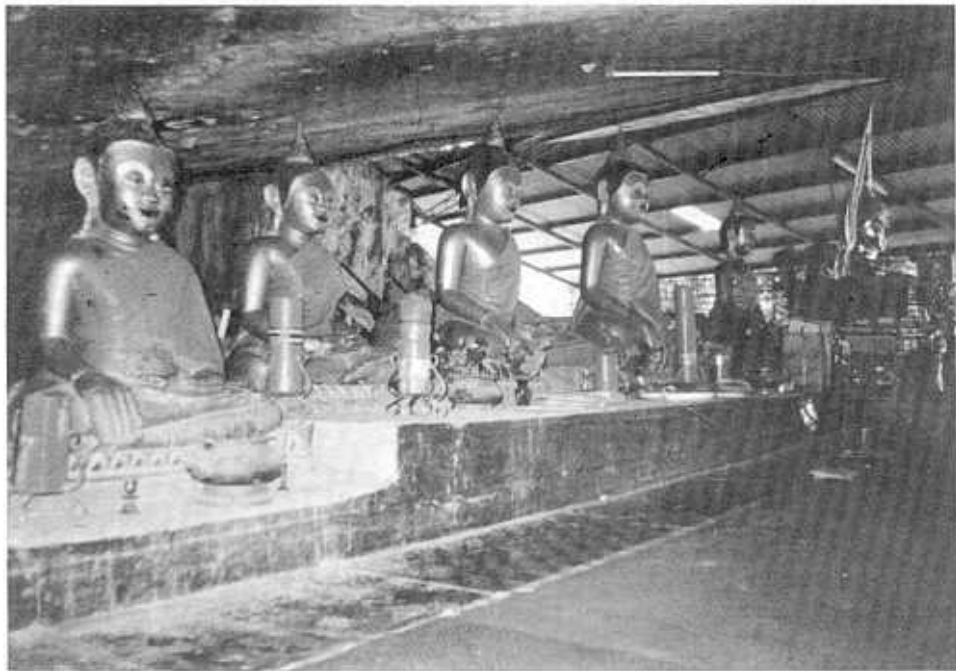

นนทรี ยักษ์เฝ้าสมบัติวัดถ้ำใหญ่ ต.ถ้ำใหญ่
อ.ท่งสง จ.นครศรีธรรมราช

การพบพระธาตุพระอรหันต์

โดยอ้างหนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ อาจารย์นิ่ม เขียนโดย อาจารย์จรูญ เมืองไทย อดีตอาจารย์โรงเรียนท่งสง อ้างการพัฒนาวัดถ้ำใหญ่ โดยท่านนิ่ม ได้สกัดหินออกชั้นหนึ่ง ซึ่งจะเป็นอันตรายต่อพระพุทธรูป พบว่า **พบวัตถุประหลาด คล้ายภาชนะหม้อดินดิบห่อด้วยใบไม้** จากคำบอกเล่าของพระเขียน ดิกขวิโร อายุ ๖๘ ปี พระวัดถ้ำใหญ่ เล่าครั้งท่านเป็นฆราวาสท่านได้ร่วมคณะชุดด้วย เพราะก้อนหินใหญ่มาก หม้อดินที่พบห่อด้วยใบไม้ แต่เพียงซากคล้ายมีปูนขาวผสม ขึ้นส่วนพระธาตุคล้ายหลอดเท่านั้น กว้าง สีขาวนวล ๓ ชั้น ท่านนิ่มได้แจกให้ผู้ใหญ่บ้าน ๑ ชั้น ท่านเขียนเอง ๑ ชั้น และท่านนิ่มเก็บส่งให้เจ้าคณะไปตรวจสอบตามระบบของกรมศาสนาว่า **เป็นพระธาตุของพระอรหันต์**

ไม่องค์ใดองค์หนึ่ง (สาริบุตร-องคุลิมาล) อีก ๒ ชั้น ๑ ชั้นที่ท่านนิ่มแจกไปได้หายไปแล้วพระเขียนยังเล่าว่า ถ้าพบของมีค่า ณ จุดใดของวัด ท่านนิ่มสั่งให้ถมเสีย เช่น ถ้ำและบ่อโบราณ จากการ สันนิฐานหาคำตอบจากคนบอกเล่าในท้องถิ่นว่า วัด นี้เป็นวัดโบราณทันยุคสร้างพระบรมธาตุ ได้มีชาวอินเดียข้ามทะเลและเดินบกผ่าน ท่งสง-นครศรีธรรมราช จากการเดินทางอันยาวไกล ได้แวะพัก ณ วัดถ้ำใหญ่ และทราบว่าการสร้างพระบรมธาตุได้เสร็จสิ้นแล้ว จึงเอาของมีค่าซ่อนไว้ในถ้ำ รอผู้มีบุญดำเนินการต่อไปพร้อมสร้างพระพุทธรูปและยักษ์ เฝ้าถ้ำ เรียกว่า **นนทรี** เดิมพบซากจากการถูกทำลายตามกาลเวลา เหลือบางส่วน ท่านนิ่มจึงได้บูรณะต่อเติมพร้อมวางศิลาฤกษ์สร้างเจดีย์บรรจุพระธาตุ เพื่ออนุชนรุ่นหลังกราบไหว้บูชาต่อไป

พระพุทธรูป องค์ จากซ้าย ที่อยู่คนนगर
(ภาพจากวัดถ้ำใหญ่ ต.ถ้ำใหญ่ ทุ่งสง)

พระพุทธรูปวัดถ้ำใหญ่ มีเพิ่มเติม
หลงยุค นนทร

เจดีย์วัดถ้ำใหญ่ รอบรรจุพระธาตุพระอรหันต์
ที่พบ ณ วัดถ้ำใหญ่ อ.ทุ่งสง

ยุคอยุธยาตอนต้น

ตามตำนานเมืองนครศรีธรรมราชระบุว่า นครศรีธรรมราชเป็นอาณาจักรใหญ่ กินพื้นที่ภาคกลางถึงปากน้ำโพธิ์ (ศิลาจารึกของแม่นางเมือง หลักที่ ๓๕ ระบุ พ.ศ. ๑๗๑๐) เป็นสหทัยกับสุโขทัยจนมาถึงสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (ตำนานเมืองเหนือระบุว่า...อ้ายร่วงมีสหทัยเป็น นครศรีธรรมราช) แต่ต้องทำสงครามชิงพื้นที่ภาคกลางกับกษัตริย์ราชวงศ์อู่ทอง แห่งอยุธยา (ก่อนตั้งอยุธยา) ทัพทั้ง ๒ รบกันบริเวณบางสะพานทำสัญญาสงบศึกเป็นพี่น้องและเจ้าศรีธรรมโศกยอมเป็นเมืองออก อยุธยา เนื่องจากถือกลาง มงกุฎตกจากเศียรขณะพระเจ้าอู่ทองจูงมือขึ้นแท่นประกาศเขตแดน (แท่นนี้ชาวบ้านเรียกหินแท่นถึงปัจจุบัน) ระยะเวลาอาณาจักรขอมได้แผ่อิทธิพลเข้ามาบริเวณภาคกลาง โดยยึดละโว้เป็นศูนย์กลาง ทำให้นครศรีธรรมราชลอยตัว แต่

ต้องทำศึกกับชาวหลายครั้ง พร้อมเกิดโรคระบาดเมืองร้าง นครศรีธรรมราชช่วงว่างกษัตริย์ ส่วนบริเวณภาคกลางขอมหมดอิทธิพล หลังสุริยวรมันที่ ๗ (๑๗๒๔-๑๗๖๒) อยุธยาจึงส่งคนเข้าครอบครอง คือ ขุนอินทรา ในสมัยพระเจ้าชัยเสน ตั้งแต่นั้น นครศรีธรรมราชต้องรับอำนาจภาคกลางโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน

อยุธยาปกครองแบบ **จตุสดมภ์** คือ ระบบศักดินามาโดยตลอด จึงปรากฏมีการส่งเจ้านายและผู้คนมาครองนครศรีธรรมราช โดยกำหนดให้ผู้มาครองกำหนดศักดินา กำหนดเขตการปกครองเพื่อสักเลก คุมกำลัง ชัดเจน เนื่องจากนครศรีธรรมราชมีบทบาทต้องคุมหัวเมืองแขกและปักษ์ใต้ (๑๒ นักกระบัตร) ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช สมัยพระศรีราชาจากเวียงสระ เข้าปกครองนครศรีธรรมราช

บูรณะพระธาตุ วัดวาอาราม แต่งคนไปสร้างป่าเป็นนา ในตำบลเจ้าแดงชะมาย เป็นที่น่าสังเกตว่าชะมายเป็นชุมชนหลักในการจัดการปกครองพื้นที่ทุ่งสงด้วย พื้นที่กว้างกว่าอำเภอทุ่งสงปัจจุบัน และในบริเวณนี้มีชื่อ **ทุ่งสง เฉพาะที่ตำบลทุ่งสง อำเภอ นาบอน** ชื่อบ้านในชุมชนทุ่งสงปัจจุบันมี **โคกแซะ** (ตลาดใน) โคกสะท้อน โคกหม้อ ซึ่งรวมเป็นทั้งที่ตำบลปากแพรกในภายหลัง ขอยกตำนานเมืองนครศรีธรรมราช ในยุคพระบรมไตรโลกนาถ เป็นดังนี้

พระเจ้าอยู่หัวให้สร้างป่าให้เป็นนาจนทุกตำบลให้ข้าวแก่คนอันอยู่ ณ เขา ให้ออกทำไร่นาและอยู่เป็นถิ่นฐาน บ้านที่อยู่ให้มีชื่อ ตำบล และให้พระพนมวังมีกฎหมายไว้

ข้อความจากตำนานยุคในนี้ พระพนมวังได้กำหนดให้ที่ชะมายเป็นหัวหน้าปกครองย่อยของเมืองนครศรีธรรมราชคล้ายอำเภอในปัจจุบัน โดยมีนายที่ดูแลคือ **เจ้าแดงชะมาย**

ศักราช ๑๕๘๘ ปีมะเมียศกนักษัตร เจ้าศรีราชา บุตรพระพนมวัง และนางเสด็จทอง เป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ขณะนั้นเมืองร้างอยู่ เนื่องจากเกิดไข้ยมนบนในเมือง คนหนีจากเมืองไปอยู่ป่า เมื่อเจ้าศรีราชาได้เป็นเจ้าเมืองแล้ว ก็ได้ยกช้าง ม้า รั้พลมาจากเมืองเวียงสระ เข้ามาตั้งอยู่ในเมืองนครศรีธรรมราช จัดการซ่อมแซมบ้านเมือง พระบรมธาตุและวัดวาอาราม จึงแต่งคนไปสร้างป่าเป็นนาในตำบลเจ้าแดงชะมาย^๔

อยุธยาตอนกลาง สมัยพระนารายณ์ (๒๑๕๕ - ๒๒๓๑) ยุคพระเจ้าปราสาททองขึ้นครองราชย์เมืองนครศรีธรรมราช และปัตตานีต้องข้อหากบฏ ทางกรุงต้องการกำจัดพวกญี่ปุ่น จึงส่ง

ยามาดานา มาสา มาครองนครศรีธรรมราช และต้องตายด้วยยาพิษ

เนื่องจากพระเจ้าปราสาททองเป็นขุนนางไม่เป็นเชื้อพระวงศ์ แต่ยึดอำนาจจากพระอาทิตย์วงศ์แล้วปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ ท่ามกลางความขัดแย้ง จึงต้องคิดกำจัดพวกไม่เห็นด้วย โดยเฉพาะหัวเมืองใหญ่ในภาคใต้ เช่น นครศรีธรรมราช จึงให้พระอาทิตย์วงศ์ถอดเจ้านครศรีธรรมราช ซึ่งกำลังติดฮอลันดา มาเฝ้าไม่ได้ขณะเปลี่ยนราชการ เมื่อถอดยศเจ้านครศรีธรรมราชไม่สำเร็จ ได้คิดกำจัดอาสาญี่ปุ่น ที่จงรักภักดีต่อพระอาทิตย์วงศ์ โดยยกให้ ยามาดา นามาสา มาครองนครศรีธรรมราช โดยอ้างปราบศึกฮอลันดา เพื่อการกำจัดทางอ้อม ให้เจ้าเมืองมะริด ซึ่งเป็นอนุชาของพระเจ้าปราสาททองมาวางยาพิษ เพื่อกำจัดยามาดาซึ่งเป็นแผลเรื้อรังจากการช่วยปราบกบฏปัตตานีด้วย สมเด็จพระนารายณ์ครองราชย์ได้เห็นความวุ่นวาย เพื่อความมั่นคงจึงให้ตรากำหนดข้าราชการหัวเมืองในนครศรีธรรมราชใหม่ จึงได้เห็นปรากฏในทำเนียบ เป็นชื่อที่ **ชะมาย** อีกครั้ง

อยุธยาตอนปลาย สมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (๒๒๗๕-๒๓๐๑) ก่อนบรมโกศขึ้นครองราชย์ เกิดศึกวังหลวงและวังหน้า (เจ้าฟ้าพรวังหน้า เจ้าฟ้าอภัยและเจ้าฟ้าปรางเมศร์วังหลวง) ปรากฏวังหลวงแพ้ ผู้คนวังหลวงตายเกือบหมดบ้านเมืองระส่ำระสาย เมื่อเจ้าฟ้าพรได้เป็นพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศแล้ว ได้กำหนดทำเนียบศักดินาข้าราชการหัวเมืองขึ้นใหม่ เนื่องจากต้องมีการเปลี่ยนแปลงในหัวเมืองเอกต่าง ๆ พระยาสุทรหทัยมาครองนครศรีธรรมราช ได้จัดการปกครองตั้งทำเนียบ

ข้าราชการหัวเมืองนครศรีธรรมราชใหม่ครบทุกตำแหน่ง ปรากฏพื้นที่บริเวณอำเภอทุ่งสงเป็น ๔ ที่ (หรือแขวง) ดังนี้

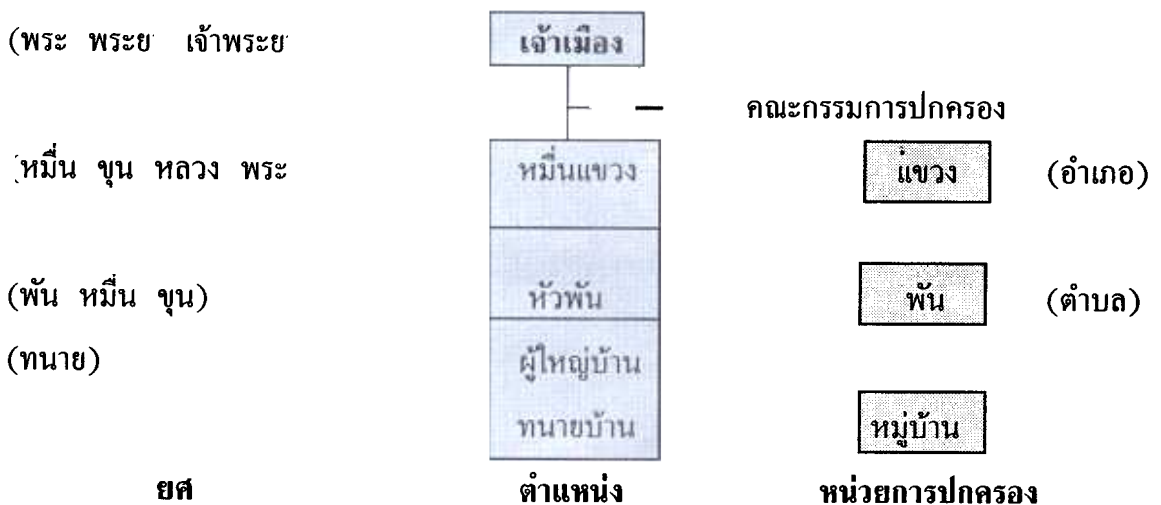
๑. แก้ววังไทร	นายที่แก้ว (แก้วแสน นานอน)	ถือศักดินา ๖๐๐	ไร่
๒. หลวงทุ่งสง	นายที่ทุ่งสง (อำเภอนานอน ปัจจุบัน)	ถือศักดินา ๒,๐๐๐	ไร่
๓. ขุนคำแหงธานี	นายที่ชะมาย	ถือศักดินา ๘๐๐	ไร่
๔. ขุนโจอมธานี	นายที่นานอน	ถือศักดินา ๔๐๐	ไร่

ข้อสังเกตในยุคนั้นพื้นที่ทุ่งสงมีเพียง ๔ ที่ หรือแขวงเป็นหน่วยย่อยของเมือง คล้ายอำเภอในปัจจุบัน ที่แบ่งเป็น ๔ ที่ เนื่องจากยุคนั้นการคมนาคมไม่สะดวก การปกครองดูแลไม่ทั่วถึง เพียงที่ชะมายที่เดียวควบคุมพื้นที่ทั้งอำเภอทุ่งสงในปัจจุบันแล้ว

และข้อสังเกต ศักดินา แต่ละที่มากน้อยกว่ากันที่ทุ่งสง (ตำบลนบอน) มีศักดินาสูง ถึง ๒,๐๐๐ ไร่ แต่จากข้อมูลที่เขียนต่อกันมา เช่น วารสารทุ่งสงสัมพันธ์ ๓๕ มียศเป็น หมื่น ซึ่งต่ำกว่าขุนอยู่ จึงน่าจะพิจารณาที่ทุ่งสง ควร ยศ เป็นหลวง จากพื้นฐานศักดินาของเดิม ทุ่งสง สูงกว่าแขวงอื่น สมัยรัชกาลที่ ๕ จึงกำหนดทุ่งสง เป็นชื่ออำเภอ ก็น่าจะเป็นไปได้ โดยถือเอาจุดชุมทางรถไฟ เป็นที่อำเภอ โดยบริเวณนี้ไม่มีชื่อทุ่งสง ในภาษาชาวบ้านดั้งเดิม การตั้งชื่อว่าอำเภอทุ่งสง เพื่อให้สอดคล้องกับยุคศักดินาแต่เดิม

ข้อสังเกตอีกอย่างหนึ่ง ยศของตำแหน่ง นายอำเภอทุ่งสงหลังปฏิรูปสมัยรัชกาลที่ ๕ มีขุน ๔ ท่าน หลวง ๔ ท่าน พระ ซึ่งเป็นยศสูง ๒ ท่าน เช่น พระคนาศัย พระเสน่หามนตรี ยศของขุนนางหรือข้าราชการยุคบรมไตรโลกนาถ ดังนี้

ทนาย, หมื่น, ขุน, หลวง, พระ, พระยา, เจ้าพระยาและมีสมเด็จพะยา ในยุคหลังการกำหนดเป็น “แห่ง” หรือ “ที่นี้” เปรียบได้กับอำเภอในปัจจุบัน ดังแผนผังการจัดการปกครองก่อนการปฏิรูปของรัชกาลที่ ๕^๕

ตามประวัติการปกครองของเมืองพัทลุง พระคณาธิบดี นายอำเภอทุ่งสง คนที่ ๔ ได้เลื่อนเป็นเจ้าเมืองพัทลุง เนื่องจากมียศถึงพระจากทุ่งสงและยศของแต่ละตำแหน่งอาจยึดตามปริมาณงานเช่นเจ้าเมืองเอก เป็นถึงสมเด็จพระเจ้าพระยา เช่น สมเด็จพระเจ้าพระยาสุรสีห์ เจ้าเมืองพิษณุโลก ในสมัยกรุงธนบุรี

ยุครัตนโกสินทร์

ในสมัยรัชกาลที่ ๑,๒,๓, เกิดศึกไทย-พม่า ที่กระทบกับปัตตานีได้โดยตลอด เช่น ศึกเก้าทัพ (รัชกาลที่ ๑) พม่ายึดได้กระบุรี ปราน ชุมพร หลังสวน ไชยา นครศรีธรรมราช แต่ยึดถลางไม่ได้ ศึกพม่าสมัยรัชกาลที่ ๒ พม่ายึดปัตตานีได้เกือบตลอด เพลเมืองราบเรียบเสียหายหลายเมือง เช่น ถลาง ตะกั่วป่า ยึดได้นครศรีธรรมราช ชุมพร ไชยา หยุต แคว้นพัทลุง เนื่องจากมหาภัยได้รวบรวมคนพัทลุงสู้

และสมัยรัชกาลที่ ๓ เกิดไทยช่วยอังกฤษรบพม่าโดยใช้เป็นแม่ทัพเรือปัตตานี เช่น พระยาชุมพรเป็นต้น จากเหตุผลดังกล่าวเป็นเหตุให้กรมหมื่นศักดิ์พลเสพ ตำแหน่งกรมพระกลาโหม รับผิดชอบหัวเมืองฝ่ายใต้ในสมัยรัชกาลที่ ๒ และเป็นวังหน้าในสมัยรัชกาลที่ ๓ จากเหตุการณ์ร้ายแรงของศึกพม่าในสมัยรัชกาลที่ ๒ บ้านเมืองทรุดโทรมได้มีการกำหนดทำเนียบข้าราชการหัวเมืองอีกครั้งโดยยึดตามทำเนียบอันมีมาแต่สมัยบรมโกศเป็น ๔ ที่คือ **ที่แก้ว ที่ทุ่งสง ที่ชะมาย และที่นาบอน** เป็น ๒ อำเภอ คือ อำเภอชะมาย และอำเภอแก้ว กรมหมื่นศักดิ์นาพลเสพ ยังมีความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติกับเจ้าพระยานคร (น้อย) ตามความเชื่อยุคนั้นว่า นครน้อยเป็นบุตรนครพัฒน์กับคุณหญิงปรางและ

กรมหมื่นผู้นี้ เป็นโอรสของรัชกาลที่ ๑ ทายาทพระเจ้าตากถูกประหารยกเว้นนครน้อย กรมหมื่นศักดิ์พลเสพ จึงคอยช่วยนครน้อยโดยตลอด เนื่องจากใกล้ชิดราชสำนักหมื่นขณะนั้นเมืองนครศรีธรรมราชถูกลดอำนาจจากเจ้าเทศราชเป็นหัวเมืองเอก ยศเจ้าเมือง เป็น ชั้น เจ้าพระยา เช่น สงขลา และแบ่งให้สงขลาดูแลหัวเมืองมลายูด้านตะวันออกแทนนครศรีธรรมราชดังปรากฏข้อความยืนยันจากหนังสือนายจิ่ง ถึงเมืองนครศรีธรรมราช ในปี พ.ศ. ๒๓๕๕ ว่า..“เมืองนครที่อยู่ในรัฐลิพระบาท **กรมหมื่นศักดิ์พลเสพ** ได้ช่วยว่ากล่าวอยู่ ดีกว่าฝ่ายสงขลาอีกสิบส่วนอีกประการทั้งปวงอย่าให้เจ้าคุณร้อนรนนักเลย” จึงเป็นข้อมูลอีกข้อมูลหนึ่งที่กล่าวว่า **กรมหมื่นศักดิ์พลเสพ** ได้ให้กำหนดทำเนียบศักดินาของนครฯ การแบ่งการปกครองโดยกรมหมื่นศักดิ์พลเสพโดยได้วางแผนมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๒ ได้กำหนดตำแหน่งหน้าที่โดยละเอียด

การปกครองนครศรีธรรมราช สมัย ร.๒ (ศักราช ๑๑๖๓) โดยกรมหมื่นศักดิ์พลเสพแบ่งเป็น

๑. การปกครองภายในตัวเมือง
๒. การปกครองท้องที่

๑. การปกครองภายในตัวเมือง แบ่งเป็นกรมใหญ่ๆ ๙ กรม คือ

- กรมพระปลัด
- กรมยกกระบัตร
- กรมมหาดไทย
- กรมเมือง
- กรมนา
- กรมคลัง
- กรมวัง

กรมกลาโหม

กรมท่า

๒. การปกครองท้องที่ แบ่งเป็นเมือง เมืองที่ขึ้นกับ นครมี ๑๐ เมือง ได้แก่ เมืองตรัง เมืองท่าทอง เมืองสมุย เมืองปากพนัง เมืองปรานบุรี เมืองอินทรีศรี เมืองไชยมนตรี เมืองฉลอง เมืองพิชัย แบ่งเป็นอำเภอทั้งหมด ๑๔ อำเภอ ได้แก่

- อำเภอเกาะร้าง ศักดินา ๓๐๐
- อำเภอร่อนพิบูลย์ ศักดินา ๘๐๐
- อำเภอลำพูน (นาเดิม) ศักดินา ๘๐๐
- อำเภอชะมาย (ขุนคำแหงธานี) ศักดินา ๘๐๐
- อำเภอควนพังวังตะมิทชะ ศักดินา ๕๐๐

อำเภอขนอม

อำเภอฉวาง

อำเภอรามธานี

อำเภอตรง

อำเภอเกาะเต่า

อำเภอพิปูน

อำเภอแก้ว (ขุนแก้ววังไทร) ศักดินา ๖๐๐

อำเภอกลาย

อำเภออิปัน^๗

ข้อสังเกต ยุคกรมหมื่นศักดินาพลเสพ

เขตทุ่งสง จะแบ่งเป็น ๒ อำเภอคือ ชะมาย และแก้ว ปรากฏด้วยการปกครองยุคนี้คล้ายยุคปฏิรูปการของรัชกาลที่ ๕ การปกครองของนครศรีธรรมราชอาจเป็นต้นแบบ และการปฏิรูปล้าหน้า เพราะเป็นความประสงค์ของกรมหมื่นศักดิพลเสพ ดังกล่าวแล้ว

ตำบล แขวง และด่าน รองจากอำเภอแบ่งเป็นตำบล รองจากตำบลแบ่งเป็นแขวง และด่าน

ข้อสังเกตในการจัดทำเนียบข้าราชการไว้จนครบทุกตำแหน่ง และมีเฉพาะที่เมืองนครศรีธรรมราชเท่านั้นตามคำอธิบายของกรมพระยาดำรงราชานุภาพ แบบเมืองนครกับแบบใหม่ตรงกันหมดทุกชั้น ผิดกันแต่เรียกชื่อ คำว่า **แบบใหม่** นี้ หมายถึง ยุคปฏิรูปการปกครอง ของรัชกาลที่ ๕

สมัยรัชกาลที่ ๕ (ร.ศ.๑๑๖) แบ่งการปกครองเป็น มณฑล จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน

อำเภอในจังหวัดนครศรีธรรมราช ปรากฏว่าทุ่งสงเป็นอำเภอหนึ่งใน ๑๐ อำเภอ และมีอำเภออื่นๆ ดังนี้

๑. อำเภอกกลางเมือง

๒. อำเภอเบ็ช้ซัด (เปลี่ยนเป็นปากพนัง

ร.ศ. ๑๒๑)

๓. อำเภอร่อนพิบูลย์

๔. อำเภอกลาย

๕. อำเภอสิชล

๖. อำเภอลำพูน (นาเดิม)

๗. อำเภอฉวาง

๘. อำเภอทุ่งสง

๙. อำเภอเขาพังไกร (หัวไทร)

๑๐. อำเภอเกาะสมุย (ยกไปขึ้นกับเมืองกาญจนดิษฐ์ เมื่อ ๑๐ พ.ค. ร.ศ. ๑๑๖) จึงปรากฏอำเภอทุ่งสงอย่างเป็นทางการ เมื่อ ร.ศ. ๑๑๖ จนปัจจุบัน แต่เป็นน่าสังเกตว่าชื่อ แก้ว ชะมาย นานอนได้หายไป ปรากฏเป็นอำเภอทุ่งสงมาแทน

ยุครัชกาลที่ ๖ ยุบ มณฑล เป็นภาค ขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย

๗ เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๑๓-๑๑๔

๘ เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๑๕

ยุครัชกาลที่ ๗ ยุบ ภาค มีเพียง จังหวัด
อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย

ทุ่งสงได้ตั้งเป็นอำเภอเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐
นายอำเภอคนแรก คือ หลวงพำนัณนิคมคาม (เที่ยง
ณ นคร) โดยมีพื้นที่ปกครองกว้างขวางกว่าปัจจุบัน
ประมาณ ๕ เท่า แบ่งเป็น ๒๒ ตำบลดังนี้

๑. ตำบลปากแพรก
๒. ตำบลกะปาง
๓. ตำบลเขาโร
๔. ตำบลควนกรด
๕. ตำบลชะมาย
๖. ตำบลถ้ำใหญ่
๗. ตำบลทิวัง
๘. ตำบลนาโพธิ์
๙. ตำบลนาไม้ไผ่
๑๐. ตำบลนาหลวงเสน
๑๑. ตำบลหนองหงส์
๑๒. ตำบลน้ำตก
๑๓. ตำบลวังหิน
๑๔. ตำบลบางขัน
๑๕. ตำบลนาบอน
๑๖. ตำบลลำทับ
๑๗. ตำบลท่ายาง
๑๘. ตำบลกุแหระ
๑๙. ตำบลปริก
๒๐. ตำบลทุ่งใหญ่
๒๑. ตำบลทุ่งสังข์
๒๒. ตำบลทุ่งสง

ปี พ.ศ. ๒๔๕๕ แยกตำบลลำทับไปขึ้นกับ
อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

แยกตำบลท่ายาง ทุ่งใหญ่ กุแหระ ปริก เป็น
กิ่งอำเภอกุแหระ และเป็นอำเภอทุ่งใหญ่ เมื่อ พ.ศ.

๒๕๐๔

ปี พ.ศ. ๒๔๗๔ ย้ายที่ว่าการอำเภอทุ่งสง
จากที่สำนักงานเทศบาลตำบลปากแพรก มาตั้ง ณ
ที่ปัจจุบัน

ปี พ.ศ. ๒๔๘๓ ตำบลปากแพรก แยกออก
เป็นเทศบาลตำบลปากแพรก มีนายเนย ศิลปธรรม
เป็นนายกเทศมนตรีคนแรก

ยุคสงครามโลกครั้งที่ ๒

ปี พ.ศ. ๒๔๘๔ เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒
กินบริเวณกว้างเกือบทุกทวีป ในเอเชีย ญี่ปุ่น เปิด
แนวรบกว้างขวาง ทุ่งสงในฐานะชุมทางการคมนาคม
ที่สำคัญ จึงตกเป็นเป้าหมายของทั้งพันธมิตรและ
ฝ่ายอักษะ โดยญี่ปุ่นได้ยึดเอาทุ่งสงเป็นเป้าส่งกำลัง
บำรุงเพื่อขยายแนวรบสู่พม่า ได้สร้างสนามบินทุ่งชน
โดยเกณฑ์คนทุ่งสงเป็นแรงงานหลักและปรับจุด
ยุทธศาสตร์ พักพล บริเวณภูเขาโคกหม้อ โดยสร้าง
ทางรถไฟเลียบภูเขาด้านตะวันออก โคกหม้อจึงเป็น
ฐานปฏิบัติการที่สำคัญ จึงกลายเป็นเป้าโจมตีทาง
อากาศของฝ่ายสัมพันธมิตรถ้ากระโจม โคนระเบิด
พังทะลายลง นอกนั้นบริเวณหลังที่ว่าการอำเภอ
ปัจจุบันบริเวณสถานีทุ่งสงโดนทิ้งระเบิดยังมีร่องรอย
กระสุน อากาศยานปรากฏที่ตึก ยิบ อิน ซอย จน
ปัจจุบัน จากคำบอกเล่า มีเครื่องบิน ๓ เครื่อง มา
ทางทิศใต้โดยยึดแม่น้ำตรังเป็นหลัก เพราะอาจ
ปลอดภัยกว่าเส้นทางอื่นๆ แต่ได้กลับฐานทัพเพียง
๒ เครื่องอีกเครื่องตกบริเวณวัดโคกหม้อ สาเหตุ
อาจโดนยิงเสียหลักชนกิ่งยางตกหลังสงครามได้มี
การทิ้งระเบิดที่เหลืออยู่ ๒ ลูก ได้เก็บไว้หน้าที่ว่าการ
อำเภอ เพื่อให้เป็นเครื่องเตือนใจแก่นุชนรุ่นหลัง

ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ เกิดอัคคีภัยครั้งใหญ่

ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ แยกตำบลทุ่งสง ตำบล
นาบอน ตำบลนาโพธิ์ บางส่วนเป็นกิ่งอำเภอ และ

ได้เป็นอำเภอ نابอน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔

ปี พ.ศ. ๒๕๒๒ แยกตำบลนาโพธิ์ บางส่วน เป็นตำบลเขาขาว

ปี พ.ศ. ๒๕๒๗ แยกตำบลเขาขาว ตำบลบางขัน และตำบลวังหิน เป็นกิ่งอำเภอบางขัน

พ.ศ. ๒๕๓๗ รัฐบาลกำหนดนโยบายกระจายอำนาจ จึงได้ออก พ.ร.บ.สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ ขึ้นทำให้สภาตำบลเป็นฐานะนิติบุคคลและเป็นองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ อำเภอทุ่งสง แบ่งเขตการปกครองเป็น ๑๒ ตำบล (๑๒ องค์การบริหารส่วนตำบล) ๑ เทศบาล เนื่องด้วยท้องที่อำเภอทุ่งสงยังมีพื้นที่กว้างขวาง การบริหารและการอำนวยความสะดวก

ความสะดวกซึ่งไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร อำเภอจึงได้ขออนุมัติจัดตั้งสำนักงานทะเบียนสาขา ซึ่งกรมการปกครองได้อนุมัติให้จัดตั้ง “สำนักงานทะเบียนสาขาทำบลกะปาง” ขึ้นเพื่อบริการประชาชน ๔ ตำบล ๓๓ หมู่บ้าน คือ ตำบลกะปาง ตำบลที่วัง ตำบลเขาโร และตำบลน้ำตก ประชากร ๔๐,๔๕๔ คน ได้เปิดบริการตั้งแต่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๔๐ แล้ว ณ สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลกะปาง และยังได้เสนอจัดตั้งกิ่งอำเภออีก ๑ แห่ง ประกอบด้วยตำบลหมู่บ้านดังกล่าว และจะประกาศจัดตั้งกิ่งอำเภอชั่วคราวในเดือนกรกฎาคม ๒๕๔๐ นี้ โดยใช้สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลกะปาง ไปพลางก่อน ชื่อว่า “กิ่งอำเภอกะปาง” (ชั่วคราว)

ภาพพระเบิด ฝ่ายสัมพันธมิตรที่หลงเหลือ ตั้งอยู่หน้าว่าการอำเภอทุ่งสง